

VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU 2024

**Identifikace a rozmístění
radikálně levicových voličů**

Sofyaine Chbari a Gala Kabbaj

VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU 2024

Identifikace a rozmístění radikálně levicových voličů

Sofyaine Chbari a Gala Kabbaj

Institut české levice

Praha 2024

Copyright

© Institut české levice

© Sofyaine Chbari a Gala Kabbaj

© transform! europe

ISBN 978-80-908974-4-1

Obsah

Úvod	3
I. Kdo a proč volí levice? Volba levice a ideologické štěpení v Evropě	6
<i>1. Sociální základna voličů radikální levice</i>	6
Sociální určení voličů radikální levice	6
Aktuální situace	8
Socioekonomické skupiny	9
Veřejný/soukromý sektor	10
Příjmy	10
Pohlaví	11
Rasová diskriminace	12
<i>2. Je pravolevé dělení stále platné?</i>	15
II. Sdílené hodnoty: zohlednění rozmístění	19
<i>Trojstranný politický prostor</i>	19
<i>Levicoví voliči a možnosti radikální levice</i>	25
<i>Jak lze takového rozmístění dosáhnout?</i>	27
Závěr	30
Literatura	33
Doslov z českého hlediska	36

Úvod

S blížícími se volbami do Evropského parlamentu navrhuje *transform! europe* motivovat sociální vědy, aby přispěly ke strategickým debatám, které revitalizují evropskou radikální levicí. Jaký segment voličů by tedy měla radikální levice v těchto volbách oslovit a jakým způsobem? Jaké linie strukturují evropský politický prostor?

Především je třeba připomenout, že evropské volby mají v evropském volebním prostředí specifický charakter, a to především kvůli mimořádně (a téměř jednotně) nízké volební účasti. Je skutečností, že z 28 zemí, které v roce 2019 volily, dosáhla volební účast 60 % pouze ve čtyřech z nich¹ (Španělsko, Německo, Malta a Dánsko), zatímco průměrná účast se pohybuje těsně nad 50 %². Přestože během těchto voleb došlo na evropské úrovni k výraznému nárůstu volební účasti (+7 procentních bodů), účast zůstává nízká a od prvních voleb svého druhu v roce 1979 zaznamenala klesající tendenci. Stejně jako v ostatních volbách se zdržení se hlasování netýká různých skupin obyvatelstva stejným způsobem. Převažuje zejména mezi mladými lidmi a lidmi s nižším vzděláním, zatímco nejvíce hlasují voliči z měst, vzdělaní a starší. Zdržení se voleb je také podpořeno silným pocitem nedůvěry vůči evropským institucím. Clark (2014) konstatuje souvislost mezi zdržením

---

¹ Nezahrnují se sem země, kde je povinná volební účast. Ta může dosahovat až 80%.

² 2 Údaje Evropského parlamentu: <https://www.europarl.europa.eu/election-vysledky-2019/en>

se hlasování a pochybnostmi o reprezentativnosti a skutečné politické váze Evropského parlamentu.

Zkoumání otázky politického štěpení v kontextu evropských voleb je o to potřebnější vzhledem k jejich dalšímu specifickému rysu: téma, které je v nich obsaženo, "evropská otázka", nestačí ke strukturování politické debaty. "Evropská otázka" je neštěpitelná v tom smyslu, že je absorbována do již existujících štěpení (Harmsen, 2005), jako je obrana volného trhu, nacionalismus, boj za sociální práva atd. Ačkoli se této otázce v posledních dvaceti letech dostalo většího významu, zejména vzhledem k rostoucí politické váze "euroskepticismu", který vedl k vystoupení Velké Británie z EU, nepředstavuje sám o sobě štěpení. Harmsen (2005) ukazuje, jak se etablované strany (sociální demokraté, křesťanští demokraté atd.) zabývají evropskou otázkou skrze národní optiku v souladu se svou vládní rovnováhou; strany mimo hlavní proud zase využívají evropskou otázku v podstatě jako příležitostný opěrný bod pro stranickou pozici, která se již vyznačuje odmítáním "establishmentu", s nímž je EU spojována. Vznik evropské otázky tedy neotřásl strukturováním politických témat, ale naopak se do nich vstřebal, stejně jako do témat stran a forem soupeření.

Podobně ani témata, která v poslední době zahrnila veřejnou debatu, nejsou sama o sobě schopna vytýčit novou dělicí čáru, na níž by se politické oslovení veřejnosti mohlo ustavit. Zdravotní opatření tváří v tvář pandemii COVID-19 nebo současná válka na Ukrajině – abychom

zmínili jen ty nejdůležitější – ačkoli představují ústřední témata, nejsou schopny tuto strukturující roli sehrát.

V posledních dvaceti letech se ovšem objevilo mnoho prohlášení o konci rozdělení na levice a pravici a byli jsme svědky jeho hypotetického nahrazení lid versus elita nebo progresivisté versus neliberálové, přičemž se rýsovaly nejasné hranice jak sociologické (kdo), tak politické (co). Práce v této studii naproti tomu zaujímá opačný přístup a zdůrazňuje trvalé rozdělení na levice a pravici. Nejde tedy o jeho hypotetické nahrazení, ale o kontinuitu a trhliny v logikách, které ho podtrhují. Jak rozdělení na levice a pravici stále strukturuje ideologické skupiny v Evropě? Na jakém základě toto štěpení přetrvává?

Vzhledem k potřebě zvážit tyto zásadní otázky s cílem stanovit politickou strategii navrhuje tato studie jejich zdokumentování na základě vědecké literatury a otevření diskuse. Naše argumenty budou rozděleny do tří částí. První se bude věnovat přehledu sociálních skupin, které tvoří silné stránky levicového elektorátu, jinými slovy sociologickým štěpením, jež utvářejí kontury tohoto elektorátu. Druhá část se bude zabývat ideologickými štěpeními, která utvářejí tento elektorát. A konečně třetí část bude příležitostí vyvodit z těchto předběžných rozborů určité strategické závěr.

I. Kdo a proč volí levici? Volba levice a ideologické štěpení v Evropě

1. Sociální základna voličů radikální levice

Pro efektivní vypracování strategií zlepšení rozmístění voličské základny radikální levice je nejprve nezbytné důkladně identifikovat současný elektorát: kdo voliče mobilizuje? Koho by měly radikálně levicové strany oslovit v první řadě?

Abychom na tyto otázky odpověděli, prozkoumáme v této části výsledky výzkumu, který se na identifikaci této různorodé skupiny specificky zaměřil. Zkoumáme faktory, jakými jsou sociální status, migrační příčiny a gender, které přispívají ke společenskému postavení těchto voličů.

Sociální určení voličů radikální levice

Radikálně levicové strany (RLS), tj. strany nalevo od sociálních demokratů jako komunistické strany, bývalé komunistické strany nebo radikálně socialistické strany, jsou předmětem jen několika málo mezinárodních výzkumů. O RLS není mnoho výzkumných prací, a to co se týče jejich organizačního vývoje i volební podpory. Většina existujících výzkumů se týká krizí a transformací, kterými tyto strany

prošly v 80. a 90. letech, a někdy i výsledků těchto stran. V této části vycházíme z výzkumů zaměřených na individuální sociální a ekonomické zázemí a postoje faktory při volbě RLS. Dělnická třída tvořila v minulosti elektorát komunistických stran. Úpadek těchto stran v 80. a 90. letech 20. století byl často připisován silné korelaci mezi jejich volební podporou a proměnou sociální struktury, přičemž jejich voličská základna byla silně závislá na dělnické třídě. Různá odborná vysvětlení tohoto úpadku zdůrazňují zmenšující se velikost tradičních dělnických skupin, zemědělských dělníků, stejně jako krize, kterým čelila vysoce odborově organizovaná odvětví, jako je těžební a těžký průmysl. Ačkoli empirické důkazy nejsou v různých zemích poskytovány konzistentně, tyto faktory jsou často uváděny jako klíčové prvky vysvětlující volební krizi komunistických stran. Je však správné se domnívat, že radikálně levicové strany ztratily toto historické spojení s nejvíce vykořisťovanými sociálními skupinami?

Dostupné výzkumy v oblasti volební sociologie nám umožňují na tuto otázku odpovědět. Poučné jsou v tomto ohledu zejména práce Luise Ramira a Raula Gomeze, kteří analyzují hlasování pro radikální levicové strany prostřednictvím různých způsobů chápání sociálního postavení: zaměstnaneckého statusu, socioprofesionální skupiny, odvětví a příjmu³.

---

³ Raul Gomez, Luis Ramiro, Sociální základy radikální levice podpory politických stran a její stabilizace po velké krizi v roce 2008 recesi. Zpráva pro Transform! a Rosu Luxemburgovou Foundation, 2020

Aktuální situace

Status zaměstnání hraje významnou roli při utváření podpory radikálně levicových stran. Senioři a osoby, které zůstávají v domácnosti, vykazují menší podporu těmto stranám, s výjimkou českého případu. Naopak radikálně levicové strany byly úspěšné zejména mezi studenty. Tyto vzorce zůstaly relativně stabilní jak před velkou finanční krizí v roce 2008, tak po ní. Radikálně levicové strany také přitahují podporu nezaměstnaných, kteří jsou často ekonomicky zranitelní. Výsledky těchto stran mezi nezaměstnanými se po recesi až na výjimky obecně zlepšily. Ve srovnávací perspektivě mají radikálně levicové strany tendenci být populárními spíše mezi nezaměstnanými než mezi zaměstnanými. Celkově tvoří nezaměstnaní a studenti klíčové voličské skupiny radikální levice, což dokazuje jejich schopnost oslovit sociálně i ekonomicky marginalizované skupiny.

Mezi studenty mají radikální levicové strany trvale výrazný úspěch (vyjma českého případu). Tento trend zůstal konzistentní jak před velkou recesí v roce 2008, tak i po ní. Z údajů, které analyzovali Gomez a Ramiro, vyplývá, že radikálně levicové strany měly mezi studenty v různých zemích dobré výsledky. Tato podpora ze strany studentů se neomezuje pouze na jejich početní zastoupení, ale odráží také ideologickou a politickou shodu mezi radikální levicí a zájmy a obavami studentů. Celkově úspěch radikálně levicových stran mezi nimi zdůrazňuje jejich schopnost rezonovat s touto specifickou sociální skupinou a schopnost mobilizovat podporu studentů.

Socioekonomické skupiny

Klasifikace čtyř kategorií - bílé límečky, manuální pracovníci, zemědělci a samostatně výdělečně činní voliči - umožňuje Gomezovi a Ramirovi porovnání napříč zeměmi a časovými obdobími. Navzdory trendu poklesu podpory levice mezi některými segmenty dělnické třídy si radikální levice stále udržuje poměrně silné zastoupení v těchto skupinách. V mnoha zemích má levice mezi dělnickou třídou lepší výsledky než pravicové a radikálně pravicové strany. Údaje ukazují dvojitou realitu, kdy některé strany jsou nejúspěšnější mezi dělnickou třídou (např. česká KSČM, finská VAS, německá Die Linke, nizozemská SP, řecká KKE nebo portugalská PCP) a jiné nacházejí větší podporu mezi bílými límečky (např. dánská EN, norská SV, portugalská BE a španělská IU). Při analýze poměru podpory mezi bílými límečky a manuálními pracovníky je zřejmé, že existuje srovnatelný počet případů, kdy je podpora pro každou ze skupin podstatně vyšší. U stran, které dosahují lepších výsledků mezi bílými límečky, však bývají rozdíly oproti dělnické třídě relativně malé, což svědčí o přetrvávajícím významu dělnické třídy pro radikální levici.

Konečně skupina sociálně-kulturních profesí ve všech evropských zemích trvale převažuje ve volbách radikálně levicových stran. Tyto profese obecně zažívají značnou ekonomickou devalvací, přestože mají často vysokou úroveň kvalifikace.

Veřejný/soukromý sektor

Levicové strany mají tradičně silnou podporu mezi zaměstnanci veřejného sektoru ve srovnání se zaměstnanci soukromého sektoru. Většina radikálně levicových stran získává vyšší podporu mezi zaměstnanci veřejného sektoru. Výjimky jsou vzácné a rozdíly v podpoře mezi veřejným a soukromým sektorem jsou obecně malé. Tento vzorec zůstává konzistentní před rokem 2008 i po něm, až na několik výjimek. Celkově mají zaměstnanci veřejného sektoru tendenci upřednostňovat levicové strany vzhledem k jejich vztahu ke státu na trhu práce a společným preferencím v oblasti sociálního zabezpečení, přerozdělování a státních zásahů.

Příjmy

Většina radikálně levicových stran je úspěšnější u osob s nižšími příjmy, s určitými výjimkami v Irsku, Španělsku a Portugalsku. Rozdíly mezi dolními třemi příjmovými pětinaми jsou obecně malé, což naznačuje, že radikální levicové strany jsou výrazně úspěšnější mezi rodinami s nízkými a středními příjmy ve srovnání s rodinami s vyššími příjmy. Po roce 2008 došlo ve většině zemí k mírnému nárůstu podpory mezi nižšími příjmovými pětinaми osob, přičemž u některých stran došlo k prudším změnám, například u české KSČM a dánské SF. Na Islandu, v Itálii a u irské Sinn Fein však došlo po krizi k relativně výraznějšímu nárůstu podpory mezi 40 % obyvatel s nejvyššími příjmy. Celkově se levicová politika zaměřuje na přerozdělení příjmů a bohatství a oslovuje nejen průmyslovou dělnickou třídu, ale i další vrstvy obyvatelstva, které mají z většího přerozdělování prospěch.

Tyto prvky pomáhají zpochybnit představu, že radikální levice již nepředstavuje hlas nejvíce marginalizovaných jedinců v rámci ekonomického systému. Nepozorujeme výrazné nedostatečné zastoupení dělnické třídy. Nezaměstnaní a studenti tvoří významný elektorát, stejně jako ti, kteří zažívají ekonomickou devaluaci, jako jsou zaměstnanci veřejného sektoru nebo osoby v sociokulturních profesích.

Kromě toho je třeba ukazatele ekonomické pozice, aby byly plně pochopeny, doplnit analýzou, která zohlední také etnicitu a gender, neboť i ty jsou významnými faktory určujícími postavení v rámci dynamiky ekonomické moci.

Pohlaví

Zajímavá je zejména analýza vztahů mezi muži a ženami a jejich volebními zvyklostmi. Zejména studium hlasování ve prospěch radikálních levicových stran z genderové perspektivy nabízí některá pozoruhodná hlediska, zejména při pohledu na práci Raula Gomeze (2022). Ve 20. století jsme mohli pozorovat, že to, co politologie nazývá "gender gap", tedy rozdíl v pravděpodobnosti hlasování mezi muži a ženami, bylo v neprospěch levice. Tato konzervativní převaha žen ve volbách, kterou bylo možné vysvětlit různými faktory, které již ve skutečnosti neexistují, však má tendenci mizet. Gomez (2022) pak dochází k závěru, že v rámci radikálně levicového elektorátu existuje genderová rovnováha, která je zpochybňována přehlasováním ve prospěch ekologických stran. Navíc kombinací genderového a věkového rozměru vzniká převaha hlasů pro radikální levici. Čím mladší jsou totiž

zkoumané kohorty, tím více se projevuje genderový rozdíl, kdy ženy volí více radikálně levicové strany. Můžeme vyslovit hypotézu, že tato vznikající volební příležitost žen je podmíněna důsledným feministickým politickým postojem těchto stran.

Rasová diskriminace

Rozhodující roli hraje také rasový rozměr. Rasu je zde samozřejmě třeba chápat nikoli v jejím pseudobiologickém smyslu, ale jako proces problematické esencionalizace skutečných nebo domnělých fenotypových nebo kulturních znaků (národnost, barva pleti, náboženství atd.), které tvoří základ společenského vztahu nadvlády většinové skupiny nad menšinovými skupinami (nebo rasizovanými skupinami) (Brun a Cosquer, 2022). Existuje řada výsledků kvantitativních výzkumů, které ukazují jasnou korelaci mezi příslušností k rasově podmíněné skupině a volbou levice, a to především v Severní Americe, ale také v Evropě (například Saggar et Heath, 1999). Příklad z Francie: Simon a Tiberj (2012) ve velkém kvantitativním průzkumu nazvaném "Trajectoires et Origines" (TeO) ukázali, že pocit neuznání za "Francouze" vyvolaný rasovou diskriminací koreluje s volbou levice. Na kvalitativně vyšší úrovni poskytuje Druetz (2023) podrobnější pochopení souvislosti mezi rasově diskriminovanými voliči a jejich levicovým hlasováním, kde opět nacházíme výzvu mezi sociálnědemokratickou levicí a radikální levicí. Druetz ukazuje, jak většina těchto voličů upřednostňuje socioekonomický motiv (nespravedlnost, výše platů atd.) před rasovým (diskriminace). Nicméně mezi těmi, kdo jsou nejpolitičtější (například s militantní zkušeností nebo se sociálněvědním vzděláním), jsou ti, kdo nejvíce volí

radikální levici, a v těchto politických silách rozpoznávají ty, kdo "nejvíce bojují" proti rasismu. Průzkum provedený výzkumnou skupinou FOCALÉ, prezentovaný v knize *Votes Populaires* (2022), analyzuje hlasování dělnických skupin ve francouzských prezidentských volbách v roce 2017. V návaznosti na metodologii kvantitativní etnografie, analyzují hlasování prostřednictvím imigračního původu a sociálního postavení voliče⁴. Zjistili, že ve skupinách s přistěhovaleckým původem (zejména severoafrickým) je silně nadpoloviční většina voličů kandidáta J. L. Mélenchona (radikální levice France Insoumise), což se zdá být v souladu s antirasistickými postoji, které kandidát hájí. Rovněž čím vyšší je ekonomické postavení těchto voličů (příjem nebo PCS), tím více se ale přiklání ke kandidátovi E. Macronovi. Zvýšené hlasování ve prospěch kandidáta radikální levice se tedy zdá být výsledkem politických subjektivací spojených s historií rasové diskriminace, které nelze chápat nezávisle na ekonomické dominanci, a naznačuje nám, že je nezbytná intersekcionalní analýza hlasování. V souladu s výsledky, které získali Ramiro a Gomez, nám tato práce umožňuje porozumět sociálním vlastnostem, které podporují hlasování pro radikální levici u dělnických skupin, jako je kvalifikace, práce ve veřejném sektoru nebo původ z migrantského prostředí, které je silně vystaveno rasismu. Tyto vlastnosti jsou o to příznivější pro stabilní hlasování pro radikální levici, pokud je volič kombinuje.

---

⁴ Dotazníky byly předány ve volebních místnostech ve dvou francouzských městech se silným dělnickým elektorátem.

To ukazuje, že levice sdružuje velmi odlišné skupiny obyvatelstva, což z ní činí sociálně nejheterogennější elektorát, který kombinuje určité privilegované kategorie s kategoriemi, které v evropských společnostech zaujímají dominantní postavení. Kolem dvou sociologických jader dělníků s nízkým stupněm vzdělání a sociálně-kulturních profesí s vysokým stupněm vzdělání vystupuje také v nesourodých sociálních skupinách, které sdílejí zkušenost s tím, že museli čelit dominanci, jako jsou mladé ženy nebo lidé čelící rasovým přístupům. Tyto silné stránky elektorátu radikální levice jsou v některých případech v napětí s elektorátem sociálních demokratů a zelených, kteří se rovněž rekrutují ze stejných skupin obyvatelstva. Tento přehled silných stránek levice ve společnosti je však neúplný bez přesného studia mocenských vztahů a ideologických štěpení, k nimž se vážou. Ve skutečnosti tyto kategorie obyvatelstva nepředstavují pro radikální levici "automatický" konglomerát, ale utvářejí složený elektorát, který je svým umístěním na pro ně důležitých štěpných liniích spojen s pozicemi, jež levice hájí. Právě tyto dělicí linie je nyní třeba prozkoumat.

2. Je pravolevé dělení stále platné?

Úvaha o trvalosti levo-pravého rozdělení a různých sociologických skupinách, které zahrnuje, následně vede k identifikaci toho, co je ideologicky obsaženo v této dělicí linii. Snaha pochopit "proč" neboli důvody, které se skrývají za vazbami mezi těmito sociálními skupinami a levicí, proto vyžaduje zvážit, co je v "levici" politicky obsaženo.

Taxonomie široce používaná v politologii k analýze politického obsahu strukturuje politickou arénu ve dvou dimenzích, jejichž kombinace ilustruje škálu možných postojů politické síly nebo voliče. Těmito dvěma dimenzemi jsou na jedné straně ekonomická dimenze (mzdy, regulace trhu, práce atd.) a na druhé straně kulturní dimenze (životní prostředí, rovnost mezi muži a ženami, práva menšin atd.). V této fázi stojí za zmínku dvě věci. Zaprvé umělá povaha tohoto rozdělení, která primárně slouží potřebám analýzy, a také jeho neuspokojivost - například feminismus nebo přístup k právům menšin ve skutečnosti představují ústřední ekonomickou otázku. Zadruhé, to, co zahrnuje každý z obou rozměrů, se může lišit v závislosti na analytících, kteří tuto taxonomii používají.

Nicméně tato klasifikace ukazuje, že jádro levicového elektorátu se nachází jak na antineoliberálním pólu v ekonomické dimenzi, tak na liberálním pólu v kulturní dimenzi (Gougou a Persico, 2017; Steiner, 2021). Tento první bod umožňuje vyvrátit rozšířené stanovisko protikladu sociálního a "společenského", a to ze dvou důvodů. Zaprvé,

i kdybychom přijali toto rozdělení, které, jak opakujeme, je do značné míry neuspokojivé, je zřejmé, že jádrem pozice levice v těchto dvou dimenzích je jejich artikulace. Druhým důvodem je to, že například environmentální otázka ukazuje nejen propojení, ale i vzájemnou závislost obou dimenzí: ačkoli může být často označována za "společenskou" otázku, Gougou a Persico (2017) ukazují, jak funguje jako hnací síla odmítání neoliberalismu a jeho nástrojů hospodářského růstu, které představují nebezpečí pro životní prostředí. Aby ukázal situaci komplexněji, Steiner (2021) poznamenává, že ačkoli je toto propojení obou dimenzí hnací silou levicových voličů, váha přikládána každé z nich při motivaci lidí jít k volbám se liší generaci od generace. Ukazuje, jak mladí lidé - narození v 80. letech a později - volí především na základě kulturní dimenze, zatímco starší lidé volí především na základě ekonomické dimenze.

Ačkoli se dělení na pravici a levice může jevit jako zmenšující se, zůstává pro politickou identifikaci voličů klíčové. Vnitrostátní a evropské barometry umožňují nahlédnout do této ústřední role. Ve Francii bude v roce 2023 pravolevé rozdělení nadále strukturovat politickou identitu a postoje lidí, přičemž 80 % lidí uvedlo, že stojí na jeho hranici⁵. Na evropské úrovni je toto číslo ještě vyšší - přibližně 86 % respondentů se staví tímto směrem⁶. Převaha pravolevého štěpení je patrná, i když se

---

⁵ Data jsou z června 2023 z Baromètre de la Confiance Politique" led by the CEVIPOF : <https://www.sciencespo.fr/cevipof/fr/content/le-barometre-de-la-confiance-politique.html>

⁶ Evropský průzkum hodnot 2020, „Umístění na pravolevé škále“.

blíže podíváme na jeho pokles. V průzkumech se tento pokles identifikace s levicí ve skutečnosti týká slova, ale nikoli toho, co označuje - označovaného, ale nikoli označujícího. Poměrně dobře podložená hypotéza ukazuje, že evropská sociální demokracie, kompromitovaná neoliberální politikou, jakmile se dostala k moci (Socialistická strana ve Francii s Françoisem Hollandem, labouristé Tonyho Blaira ve Velké Británii), trvale zdiskreditovala slovo "levice", které si dříve přivlastňovala. Když se však podíváme na hodnoty označované tímto dělením (rovnost, snižování nerovností atd.), identifikace s nimi zůstává velmi silná a někdy i většinová. Ačkoli tento poslední bod je třeba brát s rezervou, může zmírnit ztrátu identifikace s levicí.

V této fázi můžeme pozorovat, jak politická rozdělení, pokud jde o jejich obsah a rámec, obsahují jak stále vzorce, tak výrazná narušení. Levice sice zůstává silná v kategoriích, kterým dominuje kapitalistická společnost, ale to, co zahrnuje, přesáhlo rámec jediné opozice "kapitál vs. práce", která dominovala dvacátému století. Jako jeden z důsledků proměn evropských společností byly pozorovány hluboké změny v ideologickém a politickém štěpení. Dělení na pravici a levicí zdaleka nezmizelo, a to ani v sebeidentifikaci voličů. Stále zůstává ústředním tématem.

Na levicí se ideologický prostor nachází na křižovatce negativního postoje vůči neoliberalismu a obrany menšin a životního prostředí. Více než jejich kombinace je to právě jejich prolínání, které strukturuje ideologické nastavení levicových voličů. Poté, co jsme se pokusili

podrobně popsat sociologické a ideologické jádro levice, je načase osvětlit strategickou otázku: jak může radikální levice toto voličské jádro rozšířit?

II. Sdílené hodnoty: zohlednění rozmístění

Trojstranný politický prostor

K analýze možností radikální levice a empirickému rozšíření poznatků z výše uvedené literatury využíváme data z průzkumu, který provedla organizace transform! europe po volbách do Evropského parlamentu v roce 2019 ve Francii, Španělsku, Řecku a Německu. Průzkum byl proveden na národním vzorku aktivních jednotlivců a voličů. Prostřednictvím implementace vícenásobné korespondenční analýzy (MCA) konstruuje mapu ideologických skupin, které tvoří elektorát každé z těchto zemí. V rámci této mapy různých ideologických prostorů se konkrétně zaměřujeme na levicový prostor. Konkrétně se snažíme prozkoumat jeho ideologické složení a identifikovat kandidáty, které tyto členové volí. Provedením vícerozměrné analýzy respondentů se snažíme zjistit, zda radikální levice "maximalizuje" podporu u voličů, kteří se ideologicky řadí k levicové skupině, a pokud nevolí radikální levicovou stranu, snažíme se identifikovat alternativní kandidáty, které volí. Na základě těchto zjištění poskytneme vhled do strategických debat, které formují diskurz evropské levice.

Prvním výsledkem, který pozorujeme ve čtyřech zkoumaných zemích, je ideologické rozdělení voličů, přičemž skupiny vykazují společné trendy a relativně podobné váhy ve všech čtyřech zemích. Zjišťujeme relativně vyrovnané rozdělení voličů, neboť ideologické skupiny mají v jednotlivých zemích, kde byl průzkum proveden, přibližně stejnou váhu.

Skupina 1, zobrazená na levé straně grafů, odpovídá nacionalistickému a konzervativnímu ideologickému prostoru. Účastníci této skupiny projevují silné nacionalistické cítění (vysoká míra souhlasu s výroky jako "Celkově jsou imigranti hrozbou pro kulturu [země]" a "Mnoho imigrantů přichází [do země] jen proto, aby využili systém sociálního zabezpečení" a jsou proti právům LGBT (více než polovina této skupiny je proti zákonu o manželství osob stejného pohlaví). Z ekonomického hlediska tato skupina zastává ultraliberální dispozice: je silně proti zvyšování daní a přerozdělování bohatství, domnívá se, že by se mělo usnadnit propouštění, a tvrdí, že nezaměstnaní, kteří si aktivně nehledají práci, by měli přijít o podporu v nezaměstnanosti. Je pozoruhodné, že ideologické dispozice respondentů ukazují na silnou preferenci meritokratického systému, v němž stát výrazně nezasahuje, a na omezení solidárních systémů. Toto zjištění zpochybňuje představu, která se občas šíří v mnoha zemích, včetně Francie s Marine Le Penovou, že krajní pravice rozvíjí sociální programy a staví se proti kapitalistickému systému.

Střední skupiny (skupina 2) představují centristický liberální blok, který se vyznačuje převážně postoji pro volný trh, jako je usnadnění

propouštění nebo omezení státních zásahů. Ačkoli se tento blok stále více prezentuje jako liberální i v kulturních otázkách, zúčastnění respondenti se s tímto postojem výslovně neshodují a vykazují v těchto otázkách rozpory. Ve velké míře vnímají přistěhovalce jako ty, kteří přicházejí do země, aby využívali výhod zdravotnického systému, vnímají přistěhovalce jako hrozbu pro svou zemi a nejsou zcela nakloněni manželství osob stejného pohlaví. Od ostatních skupin je odlišují umírněné a neextrémní postoje k většině otázek, s výjimkou silné podpory evropského sjednocení.

Třetí skupinu tvoří ideologický prostor levice (skupina 3). V této skupině najdeme ideologické dispozice na obranu sociálního státu a solidárních systémů: důrazně se staví proti usnadňování propouštění nebo odebrání dávek nezaměstnaným osobám, které si aktivně nehledají práci. Upřednostňují větší zásahy státu, přerozdělování bohatství a zvyšování daní. Podporují také přijímání migrantů, nevnímají je jako hrozbu a jsou skupinou, která nejvíce podporuje práva LGBT. Za slabinu, která by neměla být v souvislosti s evropskými volbami přehlížena, však považují, že evropské sjednocování zašlo příliš daleko, a v tomto ohledu překonávají i nacionalistickou konzervativní skupinu. Tento levicový euroskepticismus je však motivován spíše odmítáním finančního systému prosazovaného a podporovaného Evropskou unií než zásadně protievropským smýšlením. Můžeme důvodně předpokládat, že nadnárodní projekt ztělesňující hodnoty sociální spravedlnosti a rovnosti by pravděpodobně nenarazil na stejný odpor této skupiny. V rámci této

skupiny také pozorujeme častější hlasování (ochotu jít k volbám a volit) než u ostatních skupin a nižší míru prázdných hlasů.

Levicoví voliči a možnosti radikální levice

France																			
Left coalition	FI	PCF	Generations.s	EELV	Parti Annueliste	PS	UBEM	UDI	LR	UPR	DUF	Les Patriotes	RN	Alliance Jaune	Autre	Vote Blanc	Abstention	NSP	
1	1.3	6.8	0.4	0.9	6.7	3.3	1.5	8.5	0.7	5.7	1.8	5.0	2.0	37.3	1.1	1.5	7.0	0.7	7.6
2	0.8	5.5	0.5	2.0	12.8	2.2	3.8	20.7	1.5	11.2	0.7	3.1	1.0	10.8	1.2	1.9	8.0	2.3	9.8
3	1.5	11.1	2.8	7.3	26.1	2.3	7.3	16.3	0.3	2.8	2.0	1.0	0.5	3.8	0.0	3.0	4.8	1.8	5.5
Spain																			
Unidos Podemos	PSOE	ERC Esi Batai, BNG	Compromís	PNV, CC	Ciudadanos	PP	Junts	Vox	Otros	Blanco	No voté/Abstencion	No lo sé							
1	10.2	29.4	3.7	0.5	0.8	16.3	11.3	2.9	9.7	7.4	4.2	0.3	3.2						
2	6.1	25.5	3.6	3.0	0.6	20.2	17.6	1.7	7.9	3.6	3.6	1.1	5.3						
3	25.7	35.0	6.8	2.4	0.6	8.3	3.0	2.2	1.3	7.8	3.0	0.5	3.5						
Greece																			
ΣΥΡΙΖΑ	KKE	PASOK	MEPΑΣ	ΕΝΣΦ ΚΕΝΤΡΟΝ	ΠΟΤΑΜΙ	ΝΣΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	Εξωκοινοβουλευτική	Άλλο	Άκυρο	Άνοχη									
1	14.9	2.7	4.0	6.7	3.2	0.6	33.4	5.2	9.0	2.9	1.9								
2	20.3	3.0	5.1	5.8	2.0	1.7	33.4	2.6	8.8	3.0	2.0								
3	40.4	9.4	4.4	9.0	0.4	1.4	13.2	0.8	9.4	2.0	0.8								
Germany																			
Linke	Grüne	ÖDP	Tierschutzpartei	SPD	DEM 25	FDP	ERBE WÄHLER	CDU	CDU	AID	NPD	PIRATEN	die PARTEI	Ein andere Partei	Stimmenthaltung	Ich weiß es nicht	Nicht-Wähler		
1	5.2	10.4	0.6	3.0	8.9	0.1	5.5	2.4	14.1	2.1	25.6	1.3	0.1	1.5	5.2	4.2	8.0	0.6	
2	7.0	16.9	0.3	1.7	11.9	0.5	7.8	1.7	28.2	1.5	6.3	0.2	0.8	1.7	3.6	2.2	6.3	1.0	
3	17.5	31.0	0.7	3.3	16.5	0.5	2.7	1.0	10.0	0.9	1.4	0.0	1.0	3.6	3.8	0.9	3.3	0.0	

V posledních volbách do Evropského parlamentu v roce 2019 činil kumulovaný podíl hlasů radikální levice mezi osobami ideologicky spřízněnými s levicovými hodnotami 15 % ve Francii (PCF, FI, LO), 18 % v Německu (Die Linke), 49 % v Řecku (Syriza a KKE) a 26 % ve Španělsku (Unidas). Radikální levice, která je běžně (s výjimkou Řecka) napadána tradiční sociálnědemokratickou variantou (PS) nebo stranou Zelených tam, kde existuje, má v tomto prostoru značný potenciál růstu. Nezdá se, že by tomu tak bylo v případě jiných ideologických skupin, kde radikálně levicové strany nikdy nepřekonávají své národní výsledky. Zdá se, že hlavní volební příležitost k rozmístění leží v již přesvědčeném ideologickém prostoru, což zdůrazňuje, že primární konkurenční aréna je proti sociálnědemokratickým a zeleným stranám. Tuto volební příležitost lze prosazovat ideologickými prostředky, které jsou levici vlastní.

Jak lze takového rozmístění dosáhnout?

Přehled výzkumů a výsledky analýzy dat z průzkumu *transform! europe* nabízejí strategický přístup. Ten spočívá v poznání toho, co levice v rámci tohoto rozdělení na tři části představuje, a v odlišení se vůči ostatním skupinám. Toho lze dosáhnout vypracováním návrhů, které se staví proti tržní logice, nabídkou silné sociální politiky, která není vázána na zásluhové úvahy, a přijetím silného postoje k antiproduktivistické ekologii, antirasismu, feminismu a právům LGBTQIA+. Aby bylo možné konkurovat zeleným a sociálnědemokratickým stranám, které v současnosti drží vedoucí postavení v této skupině, je třeba zvážit strategii jednoty.

To neznamená, že levice nemůže překročit své vlastní hranice, ale nemůže tak učinit, aniž by znovu získala své ideologické pozice a konsolidovala heterogenní konglomerát, který tvoří její elektorát.

V posledních letech se v různých částech Evropy rozmohl leitmotiv "jít po hlasech krajní pravice", založený na myšlence, že část tohoto elektorátu, zejména z řad dělnické třídy, by mohla být voliči, které by levice měla přivést zpět do svých řad, neboť se jejich hněv dostal na špatnou stranu politického spektra. Otázkou se pak stává "jak" a zastánci tohoto postoje argumentují opuštěním (nebo alespoň omezením) obhajoby postojů, které nejsou striktně ekonomické – kritizují "společenské" nedostatky levice, které považují za oslovení jen malé části

obyvatelstva (vzdělané a městské). Tato strategie apeluje na rozvíjení uvážlivějšího diskurzu o přístupu k novým právům pro LGBTQ osoby, odmítá diskurz příznivý pro přijímání migrantů – nebo dokonce vydává nejednoznačné postoje k imigraci, či dokonce formy meritokratického diskurzu kritizující sociální dávky. V různé míře a s různou mírou oprávněnosti jsme byli svědky toho, že tuto strategickou linii ztělesňují například politické osobnosti jako François Ruffin z LFI a Fabien Roussel z PCF ve Francii nebo Sahra Wagenknechtová z Die Linke v Německu. Na základě předložených dat můžeme tyto strategie přímo zpochybnit, jak jsme uvedli výše.

Za prvé, samotná myšlenka "ztraceného elektorátu", který se posunul ke krajní pravici, se nezakládá úplně na pravdě. Ve Francii byl pojem "levice-levice" jasně dekonstruován, zejména v práci Mayera (2002). Ukazuje, že jádro krajně pravicového elektorátu sice zahrnuje silnou lidovou složku, ale tvoří ho jen velmi malá část přestupů od radikální levice ke krajní pravici. Cervera-Marzal (2021) o téměř 20 let později při pohledu na výsledky LFI konstatuje stejný nedostatek průřezu mezi elektorátem radikální levice a krajní pravice. Tuto myšlenku lze nicméně zpochybnit v hypotetickém scénáři. To učinil Wagner se svým autorským týmem (2023) v Německu, kdy se zabývali hypotetickým elektorátem, který by Sahra Wagenknechtová shromáždila, pokud by založila stranu, založenou na německých voličích s pozitivním názorem na lídra. Zjistili tak, že by se mohl vytvořit elektorát, který by se většinou rekrutoval z voličů AfD (krajní pravice). To by zdánlivě potvrzovalo, že krajně pravicový elektorát je "sváděn" k přijetí protiimigračních postojů,

a mohli bychom se tedy domnívat, že se potvrzuje výše zmíněná teorie. Je však třeba mít na paměti dvě věci. Za prvé, tento transfer je hypotetický. Jak upozorňují Wagner et al (2023), existují důvody k pochybnostem, zda Wagenknechtové politický návrh, který se odehrává v oblasti, kde je krajní pravice silná a etablovaná, může od AfD odvrátit voliče - navzdory jejich sympatiím. Za druhé je zde otázka "ceny, kterou je třeba za tento přestup zaplatit". Pokud by radikální levice přijala politický návrh, který by byl schopen přilákat voliče s hodnotami krajně pravicového ideologického prostoru (kulturně a částečně i ekonomicky), je důvod se domnívat, že velká část výše zkoumané voličské základny, která viděla své boje jako již nehájené (proimigrační, feministické, boje s LGBTQ+ atd.), by se ještě více přiklonila k sociálnědemokratické nebo zelené variantě.

To také vyvolává otázku, o které části voličů neusilovat. Na jedné straně je segment s "levicově-autoritářskými" postoji, kterému by proimigrační postoje nebo postoje na obranu toho, co označují za "společenský" boj, naháněly strach. To ostatně zřejmě dokládá i práce Steinera a jeho kolektivu (2023). Na druhé straně existuje mnohem větší skupina, kterou jsme popsali v části 1, která by se posunula k sociálnědemokratickým nebo zeleným variantám levice. Politickou strategii je proto třeba zvažovat ve vztahu k těmto otázkám. Jako nejpřístupnější se jeví potenciální rozmístění voličské základny radikální levice ve stejném ideologickém prostoru, směrem k voličům, kteří sdílejí stejné postoje, ale směřují ke konkurenčním politickým nabídkám.

Závěr

V této studii byly identifikovány tři hlavní otázky týkající se sociálně-politického štěpení v Evropě. První z nich se týkala otázky ztráty historického spojení mezi radikální levicí a dělnickou třídou. Pozorujeme proměněný a heterogenní elektorát postavený kolem sociálně-kulturních profesí a dělníků s nízkým vzděláním a složený soubor sociálních skupin, které sdílejí zkušenost s čelní dominancí, jako jsou ženy, LGBTQ+ a lidé vystavení rasovým přístupům. V kontextu současného kapitalismu se marginalizované osoby proměňují a stávají se různorodými.

Zadruhé nás zajímalo, zda je levicový politický subjekt stále ústředním tématem, které určuje politické pole. Zdá se, že osa pravice/levice zůstává a je strukturována prolínáním odmítání neoliberální politiky v ekonomické dimenzi a obhajobou silné "kulturní otevřenosti", která se odráží v obhajobě práv žen a LGBTQ, proimigrační politice a ústředním zohledňováním ekologických otázek. Ukazujeme provázanost těchto dvou prvků, kdy jeden podmiňuje druhý a naopak. Nakonec jsme se zabývali možným využitím radikálně levicového elektorátu. Zdůraznili jsme, že hlavní oblastí, o kterou se radikální levice může opřít, a vrátili jsme se k výrazné debatě uvnitř levice v posledních letech, která se vede kolem "znovudobyti" části krajně pravicového elektorátu. Výsledky našeho průzkumu v dialogu s politologickou literaturou zabývající se touto problematikou ukazují, že celý segment ideologického prostoru radikální levice je zpochybňován sociálnědemokratickými a zelenými politickými variantami. Lze se důvodně domnívat, že tento elektorát

představuje dostatečně důležitý segment, aby se vůči němu pokračovalo a posilovala se zde pozice, místo aby se začalo s hypotetickým obnovováním voličů ztracených ve prospěch krajní pravice.

Navzdory tomu, v co se všeobecně věří, někdy dokonce i na levici, radikální levice se neodděluje od utlačovaných skupin. Její sociální základy rezonují s boji, které vede, s nimiž se ztotožňuje a je s nimi zase ztotožňována jako zdroj vůči nim.

Shrnutí výsledků:

- Elektorát radikální levice je proměněný a heterogenní.
- Nedochází ke ztrátě spojení mezi radikální levicí a dělnickou třídou, spíše dochází k transformaci a diverzifikaci překérních témat.
- Vedle ekonomické dominance se objevují i dominance genderové a rasové.
- Radikální levice nachází podporu i mezi ekonomicky stabilními profesemi, jako jsou pracovníci veřejného sektoru, sociálně-kulturní pracovníci a další netržní sektory.
- Přetrvává rozdělení na levici a pravici, které je strukturováno jak ekonomickou, tak kulturní osou, přičemž tyto dvě osy jsou vzájemně provázány.
- Levicový prostor nezanikl; vedle liberálního a nacionalistického bloku sdružuje přibližně třetinu voličů.
- V tomto prostoru bojuje radikální levice o ztělesnění vedoucí pozice, kterou zpochybňují sociálnědemokratické a zelené strany a hnutí.

→ Prostor, který může radikální levice získat tím, že si uvědomí, co v rámci této trojice a dvojího rozměru (kulturního a ekonomického) rozdělení levice a pravice představuje, se nachází na pomezí tohoto dvojího rozměru.

Literatura

BRUN, Solène et Claire COSQUER. *Sociologie de la race*. Malakoff : Armand Colin. 2022. (128).

CERVERA-MARZAL, Manuel. *Le populisme de gauche*. Sociologie de la France Insoumise. Paris : La Découverte. 2021.

CLARK, Nicholas. « Explaining Low Turnout in European Elections: The Role of Issue Salience and Institutional Perceptions in Elections to the European Parliament », *Journal of European Integration*. 2014, vol.36 n° 4. p. 339-356.

DRUEZ, Elodie. « Vote de race ou de classe ? », *Politix*. 2022, vol.3 n° 139. p. 41-63.

FOCALE, (Collective). *Votes populaires: Les bases sociales de la polarisation électorale dans la présidentielle de 2017*. Vulaines-sur-Seine : Editions du Croquant. 2022.

FORD, Robert et Will JENNINGS. « The Changing Cleavage Politics of Western Europe », *Annual Review of Political Science*. 2020, vol.23 n° 1. p. 295-314.

GOMEZ, Raul, Laura MORALES, et Luis RAMIRO. « Varieties of Radicalism: Examining the Diversity of Radical Left Parties and Voters in Western Europe », *West European Politics*. 2016, vol.39 n° 2. p. 351-379.

Raul Gomez, Luis Ramiro, *The social bases of radical left parties' support and its stabilization after the 2008 great recession*. Report for Transform! and the Rosa Luxemburg Foundation, 2020.

- GOUYOU, Florent et Simon PERSICO. « A new party system in the making? The 2017 French presidential election », *French Politics*. 2017, vol.15 n° 3. p. 303-321.
- HARMSSEN, Robert. « L'Europe et les partis politiques nationaux : les leçons d'un "non-clivage" », *Revue internationale de politique comparée*. 2005, vol.12 n° 1. p. 77-94.
- LEFKOFRIDI, Zoe, Markus WAGNER, et Johanna E. WILLMANN. « Left-Authoritarians and Policy Representation in Western Europe: Electoral Choice across Ideological Dimensions », *West European Politics*. 2 janvier 2014, vol.37 n° 1. p. 65-90.
- MARCOS-MARNE, Hugo. « Minorities to the left: ethno-linguistic identification and vote in Europe », *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 18 novembre 2017, vol.43 n° 15. p. 2634-2651.
- MAYER, Nonna. *Ces Français qui votent Le Pen*. Paris : Flammarion. 2002. 478 p.
- PEREA, Eva Anduiza. « Individual characteristics, institutional incentives and electoral abstention in Western Europe », *European Journal of Political Research*. 2002, vol.41 n° 5. p. 643-673.
- RAMIRO, Luis. « Support for radical left parties in Western Europe: social background, ideology and political orientations », *European Political Science Review*. février 2016, vol.8 n° 1. p. 1-23.
- SAGGAR, Shamit et A.F. HEATH. « Race: Toward a Multicultural Electorate? » in G. EVANS et P. NORRIS (eds.). *Critical Elections: British Parties and Voters in Long-Term Perspective*. London : SAGE Publications Ltd. 1999, p. 102-123.

SIMON, Patrick et Vincent TIBERJ. *La fabrique du citoyen. Origines et rapport au politique en France*. Rapport 175. Institut National d'Études Démographiques. 2012.

STEINER, Nils D. « The shifting issue content of left-right identification: Cohort differences in Western Europe ». 2021.

STEINER, Nils D, Lucca HOFFELLER, Yanick GUTHEIL, et al. « Class voting for radical-left parties in Western Europe: The libertarian versus authoritarian class trade-off », *Party Politics*. 4 mai 2023. p. 135406882311747.

WAGNER, Sarah, L. Constantin WURTHMANN, et Jan Philipp THOMECEK. « Bridging Left and Right? How Sahra Wagenknecht Could Change the German Party Landscape », *Politische Vierteljahresschrift*. 2023.

Doslov z českého hlediska

Jan Klán

Probíhající kampaň před volbami do Evropského parlamentu (EP) v roce 2024 naznačuje důležité posuny v politickém spektru. Podobně kampaň a výsledky voleb do EP v České republice od roku 2004 do roku 2019 ukázaly na proměny politické mapy. Občanská demokratická strana a Komunistická strana Čech a Moravy si držely své stabilní pozice v prvních letech, ale od roku 2014 začala růst podpora nových politických subjektů, jakými jsou hnutí ANO 2011, SPD a Piráti. Nízká volební účast ukázala, že mnoho českých voličů nevnímá evropské volby jako klíčové, i když se situace s volební účastí vrátila na úroveň kolem 30 %. Tento druh voleb je důležitým indikátorem jak postojů českých občanů k Evropské unii, tak i politických trendů v České republice, neboť volby do EP dosud vždy kopírovaly poslední volby do Poslanecké sněmovny ČR.

Volby do EP roku 2024 se ale nyní konají více než dva roky po volbách do Poslanecké sněmovny, kdy zvítězilo hnutí ANO, ale vládu nakonec sestavila pravicová koalice SPOLU, neboť rozštěpené levicové strany se nedostaly do Sněmovny a ANO s nimi proto už nemohlo vytvořit koaliční vládu jako v předchozích dvou obdobích. V kampani a volbách do EP v roce 2024 se mnohem více než ve volbách předešlých odráží politiky války a míru, protože se volby konají v době vojenského konfliktu na Ukrajině, jež je silně prožíván v mnoha zemích EU, včetně ČR. Aktuální česká vláda se projevila svými cenzurními zásahy a snahami o manipulaci veřejného mínění, zároveň však již existují narůstající

kritické reakce na tento vývoj, jež říkají vládě premiéra Petra Fialy Stačilo!

Pojďme se ale na volby do EP podívat podrobněji. Je nutné připomenout, že tento druh voleb je specifický tím, že se vždy po pěti letech konají souběžně ve všech zemích Evropské unie. Přispívají tak k utváření společné evropské veřejné sféry, jež může reflektovat a řešit společné evropské problémy. Zároveň jsou tyto volby charakteristické svoji volební účastí, která jen zřídka přesahuje 60 % (např. ve Španělsku nebo Německu). Většinou se volební účast pohybuje pod 50 % a v zemích středoevropského prostoru je to obvykle do 30 %. V podmínkách České republiky byla tato situace o to vážnější, že v roce 2014 jsme se s volební účastí dostali na pouhých 18 %. Nízká volební účast je známkou toho, že občany evropská politika moc nezajímá, byť silně ovlivňuje politiku národních států.

Volby do EP se v České republice konají od roku 2004, kdy země 1. května vstoupila do Evropské unie. První volby se konaly přesně rok od referenda od vstupu do Evropské unie, které skončilo výsledkem 77,33 % pro vstup do EU a 22,67 % proti. Zajímavá byla účast v referendu, která se pohybovala mírně nad 55 %, což odpovídalo volební účasti z tehdejších posledních voleb do Poslanecké sněmovny ČR roku 2002. Referendum bylo platné a ukázalo, že většina voličů si sice přála evropskou integraci, ale téměř polovina občanů, kteří nevolili, poukázala na distanci k Evropské unii. Není možné přehlížet obavu mnoha občanů z určitého diktátu Bruselu, jehož evropská nařízení jsou do nemalé míry produkována pod vlivem západních transnacionálních korporací a USA.

První volby do EP pro české občany v roce 2004 se konaly 11. a 12. června a jejich výsledky prozrazují rozladění společnosti. Volební účast byla velmi nízká, pouze 28,32 %. Nejvíce mandátů získala pravice: Občanská demokratická strana (ODS) obdržela 30,04 % hlasů a získala devět mandátů. Tuto skupinu kandidátů vedl Jan Zahradil, který post europoslance opakovaně obhájil i ve všech dalších volbách. Na druhém místě uspěla radikální levice: Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) získala 20,26 % a šest mandátů. Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) skončila třetí s 8,78 % a dvěma mandáty. Další strany se do EP nedostaly. Bylo tedy evidentní, kteří voliči mají zájem ovlivňovat dění v Evropské unii. Tento přístup se posléze částečně odrazil i v následujících volbách do EP. Ty jsou lemovány jednou z nejnižších volebních účastí (hned po volbách do Senátu) ze všech druhů voleb, které se konají na území ČR.

Volby do EP v roce 2009 se konaly 5. a 6. června. Volební účast byla opět nízká, jen 28,22 %. Vítězem se opět stala ODS s 31,45 % hlasů a devíti mandáty. Druhá byla ČSSD s 22,38 % a sedmi mandáty, zatímco KSČM získala 14,18 % a čtyři mandáty. Znovu se do EP dostala i KDU-ČSL s 7,65 % a dvěma mandáty. Výsledky voleb ukázaly upevnění pozice ODS a vzestup ČSSD, což lze vyložit také v souvislosti s vítězstvím sociální demokracie v krajských volbách roku 2008, které drtivě vyhrála a způsobila pověstné úspěšné „oranžové tsunami“ pod vedením tehdejšího předsedy Jiřího Paroubka. Pokles podpory KSČM lze vyložit přesunem hlasů směrem k ČSSD, ale také přirozenou mortalitou voličů této strany.

V době, kdy se konaly tyto volby, v tuzemské politice vládla pravice pod vedením prostoduchého Mirka Topolánka, která následně skončila katastrofálně vyslovením nedůvěry v době českého evropského předsednictví a aférou PROMOPRO, která pronásleduje ODS dodnes.

Další volby, které se konaly 23. a 24. května 2014 za účasti 18,20 %, což byla jedna z nejnižších účastí v EU, dávaly tušit, že většina zklamaných občanů nevěří v možnost změny volbami. ČSSD sice získala nejvíce hlasů, 14,17 %, a čtyři mandáty, ale oproti minulým výsledkům jiných stran to nebyl výrazný úspěch. Druhé skončilo nové hnutí ANO 2011 s 16,13 % a čtyřmi mandáty. KSČM získala 10,98 % a tři mandáty. ODS získala pouze 7,67 % a dva mandáty, což byl výrazný pokles oproti předchozím volbám. ODS se nacházela na svém historickém minimu. Nově se do Evropského parlamentu dostaly strany TOP 09 a Starostové (15,95 %, čtyři mandáty), které se snažilo obnovit pravicovou politiku po její delegitimizaci aktéry ODS. Pozici v EP udržela KDU-ČSL (9,95 %, tři mandáty).

Tyto volby se konaly po další krizi pravicových stran, která vyvrcholila policejním zásahem na Úřadu vlády v roce 2013, následně obviněním tehdejšího předsedy vlády Petra Nečase (ODS). Následně se konaly předčasné volby po rozpuštění Poslanecké sněmovny. Nové sněmovní volby vyhrála sice ČSSD, ale začalo se výrazněji prosazovat nové hnutí ANO 2011 Andreje Babiše, které postupně prosazovalo silnější sociální politiku než ČSSD. Můžeme sledovat upevnění pozice TOP 09 a Starostové, která vyplnila volný pravicový prostor po kolapsu ODS. Opětovný úspěch ve volbách do EP zaznamenali lidovci, kteří jsou

tradiční politickou stranou, ale v roce 2010 poprvé vypadli z Poslanecké sněmovny.

Volby do EP v roce 2019 se konaly 24. a 25. května. Účast byla 28,72 %, což představovalo mírné zlepšení oproti roku 2014. Jednalo se ale o návrat do klasické volební účasti těchto voleb – kolem 30 %. Nejvíce mandátů získalo hnutí ANO 2011 s 21,18 % hlasů a šesti mandáty. Druhá byla ODS s 14,54 % a čtyřmi mandáty. Nově Piráti získali 13,95 % a tři mandáty. TOP 09 a STAN obdržely 11,65 % a také tři mandáty, další nováček - hnutí Tomia Okamury SPD (Strana přímé demokracie) - skončil s 9,14 % a dvěma mandáty, KDU-ČSL získala za 7,24 % také dva mandáty. KSČM se umístila na posledním postupovém místě s 6,94 % a získala pouhý jeden mandát. U těchto voleb můžeme sledovat nárůst hnutí ANO, což opět koreluje s volbami do Poslanecké sněmovny z roku 2018, kdy je drtivě vyhrálo právě hnutí Andreje Babiše.

V těchto volbách se již silně odráží proběhlé migrační události roku 2015, což je znatelné také na stabilizaci hnutí SPD, které se profiluje jako protimigrační. KDU – ČSL udržela své pozice, ale nastal silný propad tradiční strany ČSSD. Z výsledků těchto voleb bylo možné vyčíst, že nastává postupný propad tradičních levicových stran, kdy se jejich voliči přesouvají k hnutí ANO, ale i SPD. Můžeme rovněž sledovat nárůst Pirátské strany, která poprvé uspěla ve volbách do sněmovny roku 2018. Jedná se o jistý fenomén, oproti Pirátským stranám jinde v Evropě, kde jsou v dnešní době již za zenitem.

Na závěr můžeme shrnout, že volby do Evropského parlamentu v České republice jsou vždy formovány také tuzemskou politikou, střetem euroskeptiků, eurorealistů a eurohujerů. Můžeme sledovat nárůst skepse

českých občanů z neefektivní bruselské politiky, jež se často soustředí na zbytečnosti, místo aby řešila podstatné otázky. A pokud už EP důležité otázky řeší, závěry jsou většinou výsledkem tlaku západních korporací a USA, jak to bylo patrné například během pandemie. Na tyto tlaky 1 % majetných a mocných by měla levice a především radikální levice důsledně kriticky reagovat a zároveň prosazovat svoji agendu ve prospěch většiny obyvatel Evropské unie v solidární multilaterální spolupráci s ostatními zeměmi světa.

V podmínkách České republiky můžeme pozorovat přesun voličů od tradičních levicových stran ke stranám manipulativně populistickým nebo protimigračním. Tento trend je viditelný v celé Evropě. Ať už v sousedním Německu, kde je silný nárůst pravicové strany AfD (Alternativa pro Německo) nebo strany Marine LePenové ve Francii. Levicovní voliči se cítí zklamáni a podvedeni neoliberalizovanými sociálnědemokratickými stranami, které přestaly hájit jejich zájmy: sociální zabezpečení, ochranu pracovních práv a přinejmenším stabilizaci sociálního státu. Tato témata částečně převzaly manipulativně populistické strany. Pokud se strany tradiční levice nevrátí důsledně k ochraně práv pracujících, voliči se nevrátí k těmto stranám. Radikálně levicové strany by měly vést tyto snahy o obranu práv pracujících, o silnou sociální politiku na obranu všech marginalizovaných a o další emancipační tendence, včetně hájení míru.

Bude otázkou, jak do těchto voleb bude promlouvat nová generace voličů generace Z, narozených po roce 2000 a vyrůstající už v době členství ČR v EU. U těchto voličů můžeme pozorovat větší náklonnost k EU, byť jsou k ní často i kritičtí. Ve volbách do Evropského parlamentu vesměs

rozhodují jádroví (pevní) voliči dané politické strany. Středového voliče tento druh příliš nezajímá, protože více či méně toleruje vítězství pravice i levice. Volby do EP v České republice jsou vždy střetem těch, kdo EU podporují a těch, kdo jsou k ní kritičtí. Zároveň jsou jasným odrazem tuzemské i světové politiky.

Z anglického originálu přeložil Jan Klán
Jazyková úprava Zbyšek Kupský
Grafické zpracování Václav Špíral, obálka s využitím Pixabay
Vydal Institut české levice, z. ú.
Praha 2024

Původní vydání

EUROPEAN ELECTIONS 2024.

Identifying and Deploying the Conglomerate of Radical Left Voters

Imprint 2023

transform! european network for alternative thinking and political
dialogue,

Square de Meeûs 25 - 1000 Brussels, Belgium

transform! europe is partially financed through a subsidy from the
European Parliament.

The sole liability rests with the author and the European Parliament is not
responsible for any use that may be made of the information contained in
this publication.